

Ενότητα 8^η Η γένεση της θρησκείας και της δικαιοσύνης

Ἦν χρόνος ὅτ' ἦν ἄτακτος ἀνθρώπων
βίος
καί θηριώδης ἰσχύος θ' ὑπηρέτης,
ὅτ' οὐδέν ἄθλον οὔτε τοῖς ἐσθλοῖσιν ἦν
οὐτ' αὖ κόλασμα τοῖς κακοῖς ἐγίγνετο.
κἄπειτά μοι δοκοῦσιν ἄνθρωποι νόμους
θέσθαι κολαστάς, ἵνα δίκη τύραννος ἦ
τήν θ' ὕβριν δούλην ἔχη·
ἐζημιούτο δ' εἴ τις ἐξαμαρτάνοι.
Ἔπειτ' ἐπειδὴ τὰ μφανῆ μέν οἱ νόμοι
ἀπειργον αὐτούς ἔργα μή πράσσειν
βία,
λάθρα δ' ἔπρασσον,
τηνικαῦτά μοι δοκεῖ
πυκνός τις καί σοφός γνῶμην ἀνήρ
θεῶν δέος θνητοῖσιν ἐξευρεῖν,
ὅπως εἶη τι δεῖμα τοῖς κακοῖσι,
κἄν λάθρα πράσσωσιν ἢ λέγωσιν ἢ
φρονῶσί τι.
Ἐντεῦθεν οὖν τό θεῖον εἰσηγήσατο,
ὡς ἔστι δαίμων ἀφθίτῳ θάλλων βίῳ
νόῳ τ' ἀκούων καί βλέπων, φρονῶν τε
καί προσέχων τε ταῦτα καί φύσιν θεῖαν
φορῶν,
ὅς πᾶν μέν τό λεχθέν ἐν βροτοῖς
ἀκούσεται,
τό δρώμενον δέ πᾶν ἰδεῖν δυνήσεται.

Υπήρχε μια εποχή που έλειπε ο νόμος
από τη ζωή των ανθρώπων
και ταίριαζε σε θηρία και ήταν υπηρέτης
της δύναμης,
όταν κανένα έπαθλο δεν υπήρχε ούτε
ανάμεσα στους ενάρετους
ούτε πάλι υπήρχε τιμωρία για τους κακο-
ύς.
Κι έπειτα έχω την εντύπωση ότι οι άν-
θρωποι νόμους
θέσπισαν ως τιμωρούς, για να εξουσιάζει
η δικαιοσύνη
και να έχει την αλαζονεία ως δούλη·
τιμωρούνταν δε όποιος αδικούσε.
Έπειτα επειδή οι νόμοι τους εμπόδιζαν
να διαπράττουν φανερές αδικίες
τις έκαναν όμως στα κρυφά,
τότε μου φαίνεται
ότι κάποιος ευφυής και σοφός
επινόησε για τους θνητούς το φόβο των
θεών,
για να υπάρχει κάποιος φόβος για τους
κακούς,
ακόμα κι αν κρυφά κάνουν ή λένε ή
σκέφτονται κάτι.
Από τότε δίδαξε το θείο,
ότι, δηλαδή, υπάρχει θεός που ζει αιώνια
και που ακούει και βλέπει με το νου και
σκέφτεται
και επιτηρεί αυτά και είναι περιβεβλημέ-
νος με τη θεία φύση,
ο οποίος καθετί που λέγεται μεταξύ των
ανθρώπων θα το ακούσει,
και καθετί που γίνεται μπορεί να το δει.

Νοηματική απόδοση κειμένου

Κάποτε, οι άνθρωποι δεν είχαν νόμους και η ζωή τους έμοιαζε με τη ζωή των θηρίων και υποτασσόταν στη δύναμη κάθε ισχυρού. Ούτε και δινόταν κανένα βραβείο στους ενάρετους ανθρώπους, αλλά ούτε και τιμωρόνταν όσοι διέπρατταν κακές πράξεις. Αργότερα, για να υπάρχει δικαιοσύνη και να τιμωρείται η αλαζονεία, θέσπισαν νόμους. Οι νόμοι αυτοί δεν επέτρεπαν σε κανένα να κάνει αδικίες· όμως οι άνθρωποι, επειδή λόγω των νόμων δεν μπορούσαν φανερά να αδικούν, αδικούσαν κρυφά. Τότε κάποιος έξυπνος και σοφός σκέφτηκε να εμποδίσει τις κακές πράξεις επινοώντας το φόβο που θα είχε ο άνθρωπος από τους θεούς, γιατί αυτοί ακόμα και τις πράξεις που θα γίνονταν κρυφά θα μπορούσαν να ακούσουν και να δουν.

Γραμματική

1. Στις παρακάτω προτάσεις να βρείτε το αντικείμενο:

- α. Ἡ τοῦ Θεοῦ φρόνησις πάντων ἐπιμελεῖται.
- β. Ἄνθρωπου ψυχὴ τοῦ θεοῦ μετέχει.
- γ. Τὸ τῆς πόλεως ἦθος ὁμοιοῦται τοῖς ἄρχουσι.
- δ. Στέργε μὲν τὰ παρόντα, ζήτει δὲ τὰ βέλτιστα.
- ε. Ἐν ἀρχῇ ὁ Θεὸς ἐποίησε τὴν γῆν.

2. Να υπογραμμίσετε τα αντικείμενα των δίπτων ρημάτων στις παρακάτω προτάσεις:

- α. Οἱ Κορίνθιοι χρήματα ἤτησαν τοὺς Θηβαίους.
- β. Οὐκ ἀποκρύψω σε τὴν ἐμὴν οὐσίαν.
- γ. Τὰς πόλεις ἐκένωσαν τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν.
- δ. Τὴν πόλιν τοῦ δέους ἀπήλλαξαν.
- ε. Προμηθεὺς ἔδωκε τοῖς ἀνθρώποις τὸ πῦρ.
- στ. Οἱ θεοὶ παρέχουσι πλεῖστα ἀγαθὰ τοῖς ἀνθρώποις.

3. Στις παρακάτω προτάσεις να χαρακτηρίσετε τα ρήματα (μονόπτωτα – δίπτωτα) , τα αντικείμενα τους (άμεσο – έμμεσο) καθώς και την πτώση στην οποία βρίσκονται:

- Κύρος ἐπεμελεῖτο τῶν βαρβάρων.
- Συνάχθομαι τοῖς φίλοις.
- Ὁ πάππος τὸν Κύρον καλὴν στολὴν ἐνέδυσσε.
- Λακεδαιμόνιοι καλοῦσι Κάστορα καὶ Πολυδεύκην θεοῦς.
- Οἱ Θετταλοὶ ἐκώλυον τὸν Ἀγησίλαον τῆς παρόδου.

- Πολυκράτης ἐτυράννει Σάμου.
- Ἐγὼ στρατηγήσω ταύτην τὴν στρατηγίαν.
- Ἴδίας νόμιζε τὰς τῶν φίλων συμφοράς.
- Δαρεῖος ἀπέδειξε τὸν Κῦρον σατράπην.
- Παῖς τῷ δωρησαμένῳ τι ἀντεδωρήσατο ἀστραγάλους.
- Οἱ παῖδες γυμνάζονται καθ' ἡμέραν.
- Ἀθηναῖοι τὸν Σόλωνα νομοθέτην ὠνόμαζον.
- Εἶλκε Ἀχιλλεὺς Ἑκτορα τῆς ζώνης.
- Μὴ ἀποτρέπης με τῆς προσπαθείας.

4. Να βρείτε τα αντικείμενα στις παρακάτω προτάσεις και να τα διακρίνετε σε άμεσα και έμμεσα:

- Κῦρος ἀπέπεμπε τοὺς δασμούς τῷ βασιλεῖ.
- Τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας παρεχωρήσατε Φιλίππῳ.
- Ὁ δὲ στρατηγὸς τὴν λείαν ἀπέδωκε τοῖς προσήκουσιν.
- Μὴ μέ κρύψης τοῦτο.
- Ἐδίδασκον τοὺς παῖδας τοὺς τρόπους τῶν Ἀθηναίων.

5. Να μεταφέρετε τους παρακάτω τύπους των αντωνυμιών στον άλλο αριθμό:

οὗτινος

αἴστισι

ᾧ

ἅτινα

αἴπερ

ἦντινα

οἴστισι

ᾧς

Απαντήσεις στις ερωτήσεις κατανόησης του σχολικού βιβλίου

1. Ποια κατάσταση επικρατούσε, όταν ο άνθρωπος έκανε τα πρώτα βήματά του πάνω στη γη; Πώς συντέλεσε η εμφάνιση του νόμου στη βελτίωση αυτής της κατάστασης;

Αρχικά, δεν υπήρχε τάξη και οργάνωση στη ζωή των ανθρώπων. Ίσχυε το «δίκαιο του ισχυρότερου» και βασιλεύε η αδικία, αφού δεν υπήρχε αμοιβή για τους δίκαιους ούτε τιμωρία για τους άδικους. Για να αντιμετωπίσουν, λοιπόν, αυτήν την κατάσταση, οι άνθρωποι επινόησαν τους νόμους. Οι νόμοι τιμωρούν όποιον διαπράττει αδικίες και έτσι η δικαιοσύνη αντικατέστησε την αδικία.

2. Γιατί χαρακτηρίζει ο Κριτίας σοφό τον άνθρωπο που επινόησε τη θρησκεία;

Ο άνθρωπος που επινόησε τη θρησκεία χαρακτηρίζεται από τον Κριτία σοφός, γιατί βρήκε λύση σε ένα σημαντικό κοινωνικό πρόβλημα. Οι άνθρωποι θα απέφευγαν πλέον τις άδικες πράξεις είτε στη δημόσια ζωή τους είτε στην ιδιωτική, γιατί θα φοβούνταν την τιμωρία από το θεό, που τα βλέπει και τα γνωρίζει όλα. Έτσι, ούτε στα κρυφά θα διέπρατταν αδικίες, ούτε καν θα τις σκέφτονταν.

3. Για ποιους λόγους, κατά τη γνώμη σας, η πίστη στους θεούς και άγραφους νόμους άρχισε να φθίνει σταδιακά; Ποιοι παράγοντες συντέλεσαν σε αυτήν την εξέλιξη;

Όταν η πίστη και η υπακοή στους νόμους δεν είναι αποτέλεσμα παιδείας και συνειδητής απόφασης, δεν μπορεί να διαρκέσει πολύ. Ο φόβος απέναντι στο θείο έχει μειωθεί λόγω της ανάπτυξης του ορθολογισμού. Επιπλέον, η έλλειψη παιδείας επιφέρει την απληστία και τον εγωκεντρισμό. Έτσι, οι άνθρωποι παύουν να σκέφτονται συλλογικά, παύουν να λειτουργούν ως ομάδα. Ο καθένας αποβλέπει στην ικανοποίηση των προσωπικών αναγκών του αδιαφορώντας για τους άγραφους νόμους και για τη δικαιοσύνη. Εξάλλου, πολλές φορές η πραγματικότητα μας διδάσκει διαφορετικά πράγματα από τη θρησκεία. Βλέπουμε άδικους και ανήθικους ανθρώπους να επιβραβεύονται και να ευτυχούν, ενώ οι δίκαιοι και ενάρετοι δυστυχούν και περιφρονούνται.

4. Ο Κριτίας περιγράφει ένα θεό που επινοήθηκε από έναν σοφό άνθρωπο, με σκοπό να εποπτεύει τα ανθρώπινα και να προλαμβάνει την αδικία με τον φόβο που εμπνέει στους ανθρώπους. Να συγκρίνετε τα χαρακτηριστικά αυτού του θεού με εκείνα του χριστιανικού Θεού.

Ο χριστιανικός Θεός, όπως και ο θεός που περιγράφει ο Κριτίας, διδάσκει τη δικαιοσύνη και την αλληλεγγύη. Επίσης συχνά χρησιμοποιείται ο εκφοβισμός, για να επιβληθεί στους ανθρώπους η επιθυμητή συμπεριφορά. Οι χριστιανοί καλούνται να ζήσουν με αγάπη και ελεημοσύνη, για να μην τιμωρηθούν μετά θάνατον, όταν έρθει η ώρα της κρίσης. Τότε όλα τους τα παραπτώματα θα είναι γνωστά, γιατί ο Θεός γνωρίζει τα πάντα, όσα κάνουμε, όσα λέμε και όσα σκεφτόμαστε. Παρ' όλα αυτά ο χριστιανικός Θεός διαφέρει σημαντικά από το θεό του Κριτία. Ο χριστιανικός Θεός διδάσκει και επιζητά την αγάπη. Δεν επιβάλλεται μέσω του φόβου στους ανθρώπους.